

Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego

„W obliczu migracji zarobkowych mieszkańców województwa śląskiego”

Raport z badań prowadzonych w latach 2010-2011

Katowice, grudzień 2011

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Centrum
Rozwoju
Zasobów
Ludzkich

ROPS
Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Geneza projektu badawczego	12
3. Cel badań	13
4. Badana populacja	14
5. Metodologia badań	14
6. Charakterystyka badanych	14
7. Wyniki badania	19
8. Podsumowanie	26

Spis wykresów

Wykres 1. Emigracja zagraniczna na pobyt stały w latach 2002-2010	9
Wykres 2. Emigracja zagraniczna na pobyt stały według województw w 2010 r.	11
Wykres 3. Wiek respondentów (N=164)	15
Wykres 4. Staż respondentów w obecnym związku wg lat trwania	16
Wykres 5. Staż respondentów w poprzednim związku wg lat trwania	16
Wykres 6. Wykształcenie respondentów (N=163)	17
Wykres 7. Jak długo przebywa Pan/Pani za granicą? (N=183)	18
Wykres 8. Jakie były Pana/i najważniejsze motywy wyjazdu do pracy za granicę? (N=170)	19
Wykres 9. Jak długo szukał Pan/Pani pracy w Polsce przed wyjazdem za granicę? (N=131) ..	20
Wykres 10. Jak ocenia Pan/Pani aktualną sytuację materialną swojej rodziny? (N=180)	20
Wykres 11. W jaki sposób zmieniła się sytuacja materialna Pana/Pani rodziny po podjęciu pracy za granicą? (N=183)	21
Wykres 12. Co dla Pana/ Pani stanowiło największą barierę utrudniającą podjęcie jakiegokolwiek pracy za granicą? (N=218)	22
Wykres 13. Czy w Pana/Pani ocenie praca poza krajem niekorzystnie wpłynęła na kontakt z rodziną w kraju? (N=176)	23
Wykres 14. Jakie czynniki utrudniają Pana/Pani kontakt z rodziną w kraju? (N=198)	24
Wykres 15. Jakie wartości życiowe są dla Pana/Pani najważniejsze? (N=231)	24
Wykres 16. W jak sposób określiłby Pan/Pani: stopień satysfakcji z własnej pracy zawodowej, poziom zadowolenia z własnej sytuacji materialnej, stopień satysfakcji z życia rodzinnego oraz poziom stresu?	25

Spis tabel

Tabela 1. Determinanty procesu migracji w modelu "push-pull"	6
Tabela 2. Emigracja zagraniczna na pobyt stały w województwie śląskim wg podregionów i płci w 2010 r.	10
Tabela 3. Emigracja zagraniczna na pobyt stały w województwie śląskim wg podregionów i przedziałów wieku w 2010 r.	11
Tabela 4. Jaki jest stosunek Pana/Pani do praktyk religijnych? (N=157)	26

Spis schematów

Schemat 1. Podział migracji	5
Schemat 2. Wybrane konsekwencje migracji ekonomicznej	8

1. Wstęp

Od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej, tematyka migracji zagranicznych stała się żywo dyskutowana w mediach i, jak się wydaje, na stałe weszła do debaty publicznej. Z chwilą akcesji do UE zjawisko migracji zaczęło pociągać za sobą nowe, niespotykane dotąd konsekwencje i budzić zainteresowanie zarówno w naszym kraju, jak i w krajach goszczących.

Kompleksowe badania migrantów wiążą się z licznymi trudnościami, niektórzy uważają je wręcz za niemożliwe do realizacji. Ze względu na brak administracyjnej kontroli nad wyjazdami czasowymi, których popularność wzrosła po 1989 roku, trudno wnioskować o liczbie Polaków przebywających poza granicami kraju. Dodatkowo liczba ta może ulegać znacznym zmianom w czasie, np. ze względu na sezonowość podejmowania określonych prac zarobkowych w krajach docelowych. Oceny rozmiarów i struktury migracji najczęściej dokonuje się w oparciu o takie źródła, jak:

- dane rejestrowe,
- dane resortowe,
- spisy powszechne,
- dane Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – BAEL,
- wyniki badań prowadzonych przez polskie i zagraniczne ośrodki naukowe.

Zgodnie z terminologią stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny, **migracją ludności** określa się „przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego), połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej”¹. W zależności, czy to przemieszczanie następuje w granicach danego państwa, czy też obejmuje wyjazdy z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przyjazdy do kraju (imigracja) celem stałego zamieszkania bądź czasowego pobytu, rozróżnia się **migracje wewnętrzne** oraz **zagraniczne**. Do migracji nie zalicza się natomiast zmiany adresu w obrębie tej samej gminy, ani też przemieszczeń krótkotrwałych (do dwóch miesięcy włącznie) oraz wyjazdów o charakterze turystycznym, czy też tzw. ruchów wahadłowych, do których wliczają się przejazdy między miejscowością zamieszkania a miejscowością pracy/nauki².

¹ Z. Kostrzewa, J. Stańczak, *Migracje długookresowe ludności w latach 1989-2002 na podstawie Ankiety Migracyjnej 2002*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004, s. 21-23.

² Ibidem.

Ze względu na kryterium czasu GUS wyróżnia migracje czasowe, obejmujące okres dłuższy niż 2 miesiące, oraz na pobyt stały – są to tzw. migracje definitywne, które w przypadku emigrantów oznaczają wymeldowanie się z pobytu stałego w Polsce. Rodzi to jednak pewne problemy – jak wskazują badania Romualda Jończygo, zrealizowane na Opolszczyźnie, może istnieć duża grupa tzw. ludności zawieszanej, czyli osób, które mimo, że przebywają i pracują za granicą na stałe, posiadają stałe zameldowanie w Polsce³.

W zależności od długości czasu pobytu, rozróżnia się także migracje krótkookresowe – od 3 do 12 miesięcy (do 2005 r. – od 2 do 12 miesięcy), oraz długookresowe (co najmniej 12 miesięcy/zamieszkanie na stałe bez względu na jego długość). Jak wspomniano wcześniej, wraz ze zniesieniem ograniczeń w ruchu granicznym, od 1989 r. wzrosła popularność wyjazdów krótkotrwałych (kilkutygodniowych). Warto zwrócić w tym miejscu uwagę na to, że mobilność czasowa może przekształcić się w stałą (osiedleńczą), jak również może zdarzyć się sytuacja odwrotna, kiedy to osoba z różnych powodów traci miano migranta permanentnego.

W odniesieniu do migracji wewnętrznych, w opracowaniach statystycznych można spotkać także bardziej szczegółowe klasyfikacje uwzględniające charakter administracyjny obszarów między którymi następują przemieszczenia oraz kierunek tychże przemieszczeń (Schemat 1).

Schemat 1. Podział migracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Z. Kostrzewa, J. Stańczak, *Migracje długookresowe...*, op.cit., s. 21-23.

³ P. Kaczmarczyk, *Współczesne migracje zagraniczne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2006, s. 10.

Przedmiotem zainteresowań niniejszego raportu są zagraniczne migracje zarobkowe, rozumiane jako ruchy ludności, w których zmiana zamieszkania jest wynikiem chęci polepszenia standardu życia poprzez podjęcie pracy poza krajem pochodzenia. Migracja zarobkowa jednego z małżonków, najczęściej rodzica, sytuje problem w ramach tzw. ekonomicznej funkcji rodziny, która oznacza zapewnienie jej członkom takiego poziomu materialnego życia, który pozwoli na ich integralny rozwój osobowy.

Everett S. Lee wyróżnił w swojej koncepcji "push-pull" różne rodzaje czynników, które jego zdaniem uwzględnia się podczas podejmowania decyzji o wyjeździe zagranicznym. Zaliczył do nich⁴:

- czynniki „wypychające” z kraju pochodzenia (tzw. *push factors*),
- czynniki „przyciągające” do kraju docelowego (tzw. *pull factors*),
- przeszkody pośrednie,
- czynniki osobiste.

Zgodnie z tezami badacza, człowiek porównuje cechy miejsca pochodzenia i potencjalnego obszaru docelowego. Czyni to w sposób subiektywny, choć mogą wywierać na niego wpływ również osoby trzecie. Przy tym, ocena lokalizacji, z której jednostka pochodzi i która jest jej zazwyczaj dobrze znana, ma bardziej racjonalny charakter niż ocena potencjalnego miejsca docelowego. Czynniki „wypychające” oraz „ciągnące” (Tabela 1) z reguły współistnieją ze sobą.

Tabela 1. Determinanty procesu migracji w modelu "push-pull"⁵

Czynniki „wypychające”	Czynniki „przyciągające”
<ul style="list-style-type: none"> • niski standard opieki zdrowotnej • niski poziom edukacji • bezrobocie • niskie płace • dyskryminacja etniczna, religijna, etc. • łamanie praw człowieka • niestabilność polityczna • wojny, konflikty 	<ul style="list-style-type: none"> • satysfakcjonujący stopień opieki zdrowotnej • wysoki poziom szkolnictwa • szerokie możliwości podjęcia pracy • wyższe płace • brak zjawiska dyskryminacji • wolność osobista • stabilność polityczna • poczucie bezpieczeństwa

⁴ A. Górný, P. Kaczmarczyk, *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*, Instytut Studiów Społecznych UW, Warszawa 2003, s. 40-41.

⁵ Ministerstwo Gospodarki, *Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski*, Warszawa 2007, s. 7.

Migracje zarobkowe dają szansę znalezienia pracy, a także zarobków wielokrotnie przekraczających dochód uzyskiwany w kraju pochodzenia. Jednakże, jak wskazują znawcy problematyki migracji, dysproporcje płacowe między Polską a krajami docelowymi to „czynnik konieczny, ale niewystarczający”⁶ do podjęcia decyzji o migracji zagranicznej, u podstaw której leżą rozmaite, zwykle złożone przyczyny.

Migracje niwelują nierównowagę na rynku pracy. Z jednej strony pozwalają na swoisty „eksport bezrobocia”, mający wymiar pozytywny, z innej wiążą się z niebezpieczeństwem wystąpienia zjawiska odpływu wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej (tzw. „drenaż mózgów”), prowadzącym w konsekwencji do znacznych strat gospodarczych oraz destabilizacji rynku pracy.

Dawniej migracja zarobkowa dotyczyła wyjazdów „za chlebem” ludzi samotnych lub całych rodzin. Obecnie coraz częściej wyjeżdża tylko jedna strona, mąż lub żona. Najczęściej wyjazd za granicę, motywowany obiektywnymi potrzebami, jest przejawem ogromnego poświęcenia dla rodziny, który łączy się z szeregiem innych niedogodności i wyrzeczeń, takich jak praca przez 7 dni w tygodniu po 10-12 godzin, zamieszkanie w wieloosobowych pokojach, zrezygnowanie z urlopów spędzanych z rodziną, doświadczenie samotności i wyobcowania.

Konsekwencje, które pociągają za sobą wewnętrzne i zewnętrzne migracje zarobkowe dla jednostki i społeczeństwa można ogólnie podzielić na: ekonomiczne, demograficzne, psychologiczne i społeczne (Schemat 2).

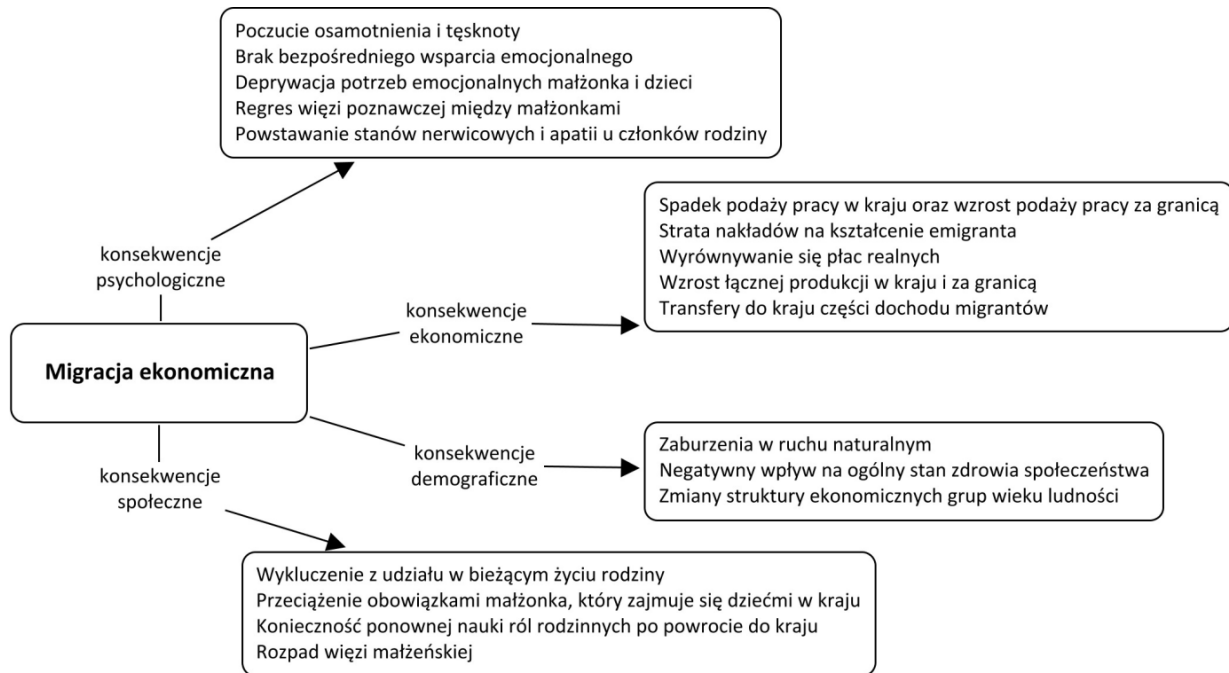
Z jednej strony, wyjazd zagraniczny może przyczynić się do poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej człowieka, niosąc perspektywę wyższych zarobków, kształcenia i pracy dla dzieci czy też zawarcia nowych znajomości. Z drugiej zaś łączy się m.in. z poniesieniem wydatków na podróż, stratą dochodów w czasie przemieszczania się, ryzykiem związanym z poszukiwaniem zatrudnienia, a także separacją od najbliższych i koniecznością aklimatyzacji w nowym otoczeniu.

Jak pokazują dane BAEL oraz analizy Ośrodka Badań nad Migracjami, wyjazdy w celach zarobkowych są obecnie dominującą formą mobilności Polaków. Szacuje się że aktywność zawodową podejmuje 8/10 osób czasowo przebywających poza granicami kraju. Przy czym, wskazuje się, iż spośród osób czasowo migrujących, ok. 60-70% przebywa tam krócej niż 12 miesięcy⁷.

⁶ P. Kaczmarczyk, *Współczesne migracje...*, op.cit., s. 7.

⁷ Ibidem.

Schemat 2. Wybrane konsekwencje migracji ekonomicznej

Źródło: opracowanie własne z uwzględnieniem: Ministerstwo Gospodarki, *Wpływ emigracji zarobkowej...*, op.cit., s. 24-25.

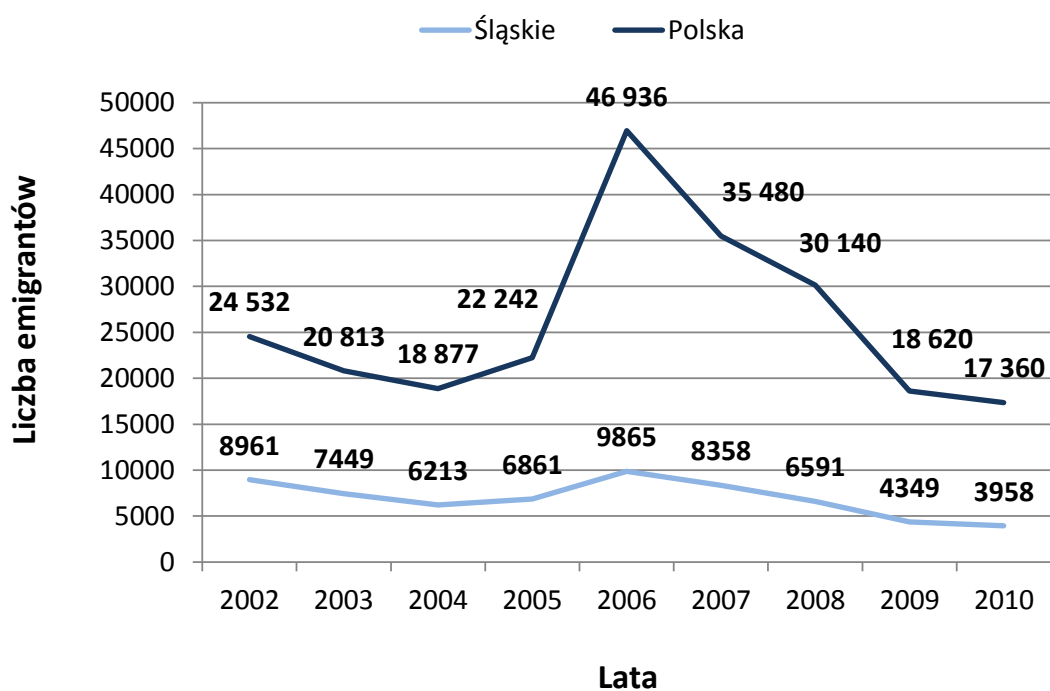
Na podstawie wyników badania „Diagnoza Społeczna 2011” stwierdzono, iż osoby powracające z emigracji zarobkowej cechują się wyższą aktywnością na rynku pracy niż osoby niewyjeżdżające, jednak ich sytuacja jest wyraźnie zróżnicowana ze względu na płeć. Jedynie powracający mężczyźni częściej pracują i zakładają firmy, z kolei powracające kobiety są częściej dotknięte bezrobociem niż kobiety ogółem. Jeśli chodzi o deklaracje odnośnie dalszych migracji zarobkowych za granicę, nie odnotowano ich istotnego wzrostu. Tylko osoby bezrobotne legitymujące się wykształceniem zawodowym wyrażały taką chęć nieco częściej niż w 2009 roku⁸.

Między rokiem 2002 a 2004 nastąpił spadek liczby emigrantów decydujących się na pobyt stały za granicą. Po 2004 roku liczba takich osób zaczęła wzrastać w skali całego kraju, jak i województwa śląskiego, osiągając w 2006 r. wartość 46 936 dla Polski, z czego 9 865 osób wyemigrowało z województwa śląskiego (Wykres 1). Po 2006 r. obserwuje się tendencję spadkową w obrębie badanego zjawiska, przy czym w latach 2007 oraz 2008 liczba osób wyjeżdżających na stałe za granicę wciąż była bardzo wysoka. Można wysnuć wniosek, iż wzrost liczby migracji widoczny na wykresie jest spowodowany m.in. rozszerzeniem UE w 2004 r., dającym Polakom swobodę podejmowania zatrudnienia w wybranych krajach Unii. Jego

⁸ J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i Jakość Życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2011, s. 23-24.

apogeum przypadło na rok 2006, co prawdopodobnie wynika z przekształcenia się części czasowych migracji z lat 2004-2005 w migracje definitywne (na pobyt stały) oraz łączenia rodzin emigrantów. Obserwowany w kolejnych latach spadek częstości migracji może wynikać z różnych przestanków, np. powrotu z emigracji przypadającej na lata 80. i 90., w wyniku zakończenia kariery zawodowej i chęci ponownego osiedlenia się w kraju ojczystym. Może on wiązać się również z nasyceniem rynków pracy w krajach, do których Polacy wyjeżdżali w celach zarobkowych, a także starzeniem się naszego społeczeństwa, a tym samym wyczerpywaniem się potencjału emigracyjnego. W 2011 r. część osób, zwłaszcza z województwa śląskiego, prawdopodobnie zdecydowała się na emigrację do Niemiec i Austrii w związku z otwarciem rynków pracy tych państw.

Wykres 1. Emigracja zagraniczna na pobyt stały w latach 2002-2010

Źródło: GUS, Baza „Demografia”, <http://www.stat.gov.pl>

Zgodnie z danymi zebranymi przez Główny Urząd Statystyczny, w 2010 r. w województwie śląskim na stałą emigrację zagraniczną zdecydowało się aż 3 958 osób. Niemal co czwarty polski emigrant pochodził zatem z tego województwa (Tabela 2, Wykres 2). Uwzględniając podział na wieś i miasto, można stwierdzić, że wśród emigrantów z województwa śląskiego zdecydowanie przeważały osoby mieszkające w mieście (81%). Z kolei, jeśli chodzi o rozróżnienie ze względu na płeć, zarówno ze wsi, jak i z miast wyjechało

na stałe nieco więcej kobiet niż mężczyzn. Generalnie, kobiety nieznacznie częściej emigrują zarówno na poziomie całego kraju, województwa śląskiego, a także jego poszczególnych podregionów. Wyjątek stanowi jedynie podregion sosnowiecki, z którego w 2010 r. wyjechało za granicę na pobyt stały nieco więcej mężczyzn niż kobiet.

Z ogółu osób emigrujących z województwa śląskiego za granicę na stałe, największy odsetek stanowią mieszkańcy podregionu bytomskiego (21%) oraz katowickiego (20,7%) - Tabela 2. Przy czym oba podregiony znacząco różnią się liczbą mieszkańców. Najczęściej emigrują osoby młode, w wieku 25-29 lat. Można zauważyć, że dla kolejnych (starszych) grup wiekowych częstotliwość wyjazdów jest mniejsza (Tabela 3). Warto zwrócić uwagę na osoby w wieku 20-24 lata, wchodzące w okres dorosłości, decydujące się na wyjazd za granicę na stałe stosunkowo często, czemu mogą przyświecać motywy ekonomiczne, jak i edukacyjne.

Tabela 2. Emigracja zagraniczna na pobyt stały w województwie śląskim wg podregionów i płci w 2010 r.

Wyszczególnienie		Ogółem			Miasta			Wieś		
		ogółem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
Polska		17360	7975	9385	13185	6057	7128	4175	1918	2257
Śląskie	ogółem	3958	1830	2128	3210	1495	1715	748	335	413
	bielski	344	158	186	243	117	126	101	41	60
	bytomski	833	393	440	621	282	339	212	111	101
	częstochowski	159	75	84	135	63	72	24	12	12
	gliwicki	600	283	317	468	234	234	132	49	83
	katowicki	818	377	441	818	377	441	0	0	0
	rybnicki	680	295	385	468	195	273	212	100	112
	sosnowiecki	242	126	116	238	125	113	4	1	3
	tyski	282	123	159	219	102	117	63	21	42

Źródło: GUS, Baza „Demografia”, <http://www.stat.gov.pl>

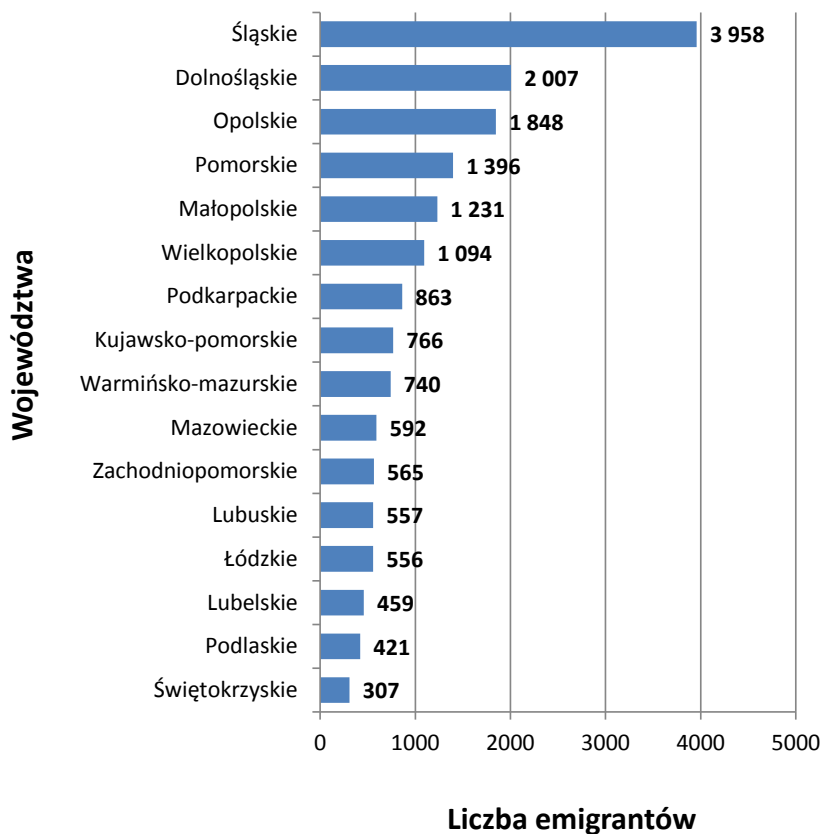
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 3. Emigracja zagraniczna na pobyt stały w województwie śląskim wg podregionów i przedziałów wieku w 2010 r.

Wyszczególnienie		Przedział wieku									
		20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Polska		1319	2445	1541	869	607	617	687	607	464	561
Śląskie	ogółem	221	377	243	135	90	84	78	63	60	99
	bielski	34	51	37	25	15	10	14	16	15	14
	bytomski	36	50	38	13	13	14	8	11	6	11
	częstochoowski	19	26	27	15	2	8	7	4	5	6
	gliwicki	26	52	31	16	17	18	11	5	11	14
	katowicki	22	59	37	21	17	10	12	8	5	19
	rybnicki	48	68	28	20	14	8	9	7	6	23
	sosnowiecki	11	41	24	14	6	10	7	9	5	5
	tyski	25	30	21	11	6	6	10	3	7	7

Źródło: GUS, Baza „Demografia”, <http://www.stat.gov.pl>

Wykres 2. Emigracja zagraniczna na pobyt stały według województw w 2010 r.

Źródło: GUS, Baza „Demografia”, <http://www.stat.gov.pl>

2. Geneza projektu badawczego

W 2009 roku w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego przygotowano badania nt. „*Warunki życia dzieci i młodzieży szkolnej w województwie śląskim – szanse i zagrożenia w obszarze wychowania i rozwoju*”. Zostały one przeprowadzone metodą bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego i objęły matki posiadające dzieci w wieku szkolnym (7-18 lat).

W próbie badawczej, liczącej 1158 osób, znalazło się 105 respondentek (ok. 9%) mających w rodzinie osobę, która w okresie od 2006 roku wyjeżdżała za granicę w celach zarobkowych. Do pracy najczęściej emigrowali mężczyźni (ojcowie) - 7% (81 osób), w 1,6% (19 osób) przypadków - kobiety (matki), w 0,3% (4) przypadków - rodzice wyjeżdżali „obydwoje równocześnie”, a w 0,1% (1) - „na przemian – raz jedno, raz drugie”.

Stosunkowo częściej zdecydowali się na wyjazd za granicę respondenci pochodzący z podregionu zachodniego – wskaźnik dla tej podgrupy wyniósł 11% (18 osób). Subregion północny osiągnął wartość 8,1% (10 osób), środkowy – 7% (69 osób) i południowy - 4,8% (8 osób). W przypadku osób, które wyjeżdżały za granicę, pobyt trwał najczęściej od trzech miesięcy do pół roku (ok. 30%) oraz poniżej trzech miesięcy (25%).

Co piąta respondentka, z której gospodarstwa domowego ktoś wyjeżdżał za granicę, nie potrafiła ocenić wpływu wyjazdów na kontakt z dzieckiem – podobny odsetek (20%) badanych kobiet uznał, że wyjazdy wpłynęły niekorzystnie na te relacje, a większość, czyli 60% było przeciwnego zdania (wedle ich opinii wyjazdy nie miały negatywnego oddźwięku).

Uzyskane w badaniach dane pokazały, że obszar ten wymaga szczegółowego zdiagnozowania. Wobec powyższego, w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego podjęto decyzję o przeprowadzeniu badań poświęconych w całości temu zjawisku, skierowanych wyłącznie do członków rodzin pracujących za granicą.

W lutym 2010 roku samodzielnie opracowano projekt badawczy pt. „*W obliczu migracji zarobkowych mieszkańców województwa śląskiego*” wraz z narzędziem badawczym.

3. Cel badań

Prowadzone badania miały walor poznawczy i eksploracyjny. Ich rolą było pozyskanie wiedzy na temat migracji zarobkowych mieszkańców województwa śląskiego, a w szczególności:

1. aktualnego i planowanego czasu pobytu za granicą w celach zarobkowych;
2. motywów wyjazdu do pracy za granicę;
3. sposobu podejmowania decyzji o wyjeździe zarobkowym;
4. oceny sytuacji materialnej rodziny przed- i po wyjeździe;
5. czasu poszukiwania pracy w kraju przed podjęciem decyzji o wyjeździe w celach zarobkowych;
6. oceny decyzji o wyjeździe z perspektywy czasu;
7. barierach utrudniających podjęcie pracy za granicą;
8. oceny wpływu migracji zarobkowych na relacje z rodziną pozostającą w kraju;
9. opinii na temat stosunku do kraju pochodzenia;
10. wybranych elementów jakości życia migrantów;
11. deklarowanych wartości życiowych oraz stosunku do wiary i praktyk religijnych.

Pytania badawcze zostały sformułowane następująco:

1. Co jest głównym motywem wyjazdu za granicę w celach zarobkowych?
2. W jaki sposób została podjęta decyzja o wyjeździe do pracy za granicę?
3. Jaka jest aktualna sytuacja materialna rodziny?
4. Jak zmieniła się sytuacja materialna rodziny na skutek wyjazdu zarobkowego?
5. Jak badani oceniają decyzję o migracji zarobkowej z perspektywy czasu?
6. Ile na ogół wynosi czas poszukiwania pracy w kraju przed podjęciem decyzji o wyjeździe do pracy za granicę?
7. Jaki jest przeciętny, planowany czas pobytu za granicą?
8. Czy istnieją, a jeśli tak to jakie są, główne bariery utrudniające mieszkańcom województwa śląskiego podjęcie pracy za granicą?
9. Czy, a jeśli tak to w jaki sposób, migracje zarobkowe wpływają na kontakt z rodziną pozostającą w kraju?
10. Jakie wartości są dla badanych migrantów zarobkowych najważniejsze?
11. Jaki jest stosunek emigrantów do kraju pochodzenia?
12. Jaka jest jakość życia migrantów zarobkowych?
13. Jaki jest ich stosunek do wiary i praktyk religijnych?

4. Badana populacja

Badaniami objęto klientów Działu Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego – osoby uprawnione, na mocy art. 2. ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 139, poz. 992 ze zm.), do pobierania zasiłku rodzinnego, dodatku do zasiłku rodzinnego, zasiłku pielęgnacyjnego bądź też świadczenia pielęgnacyjnego.

5. Metodologia badań

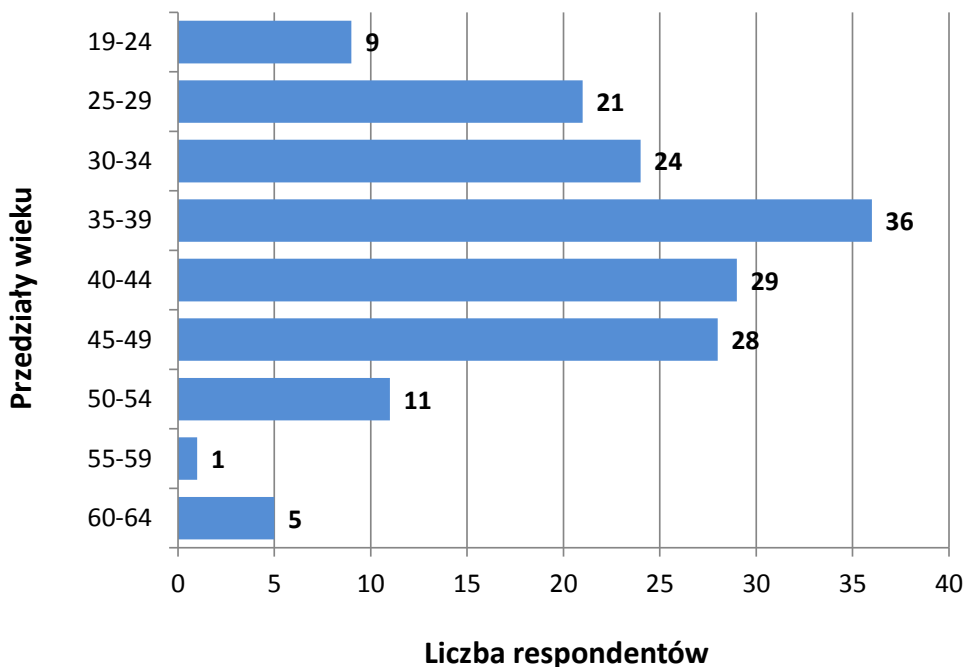
W badaniach zastosowano próbę okolicznościową (celową) oraz technikę ankiety. Kwestionariusz wypełniali klienci Działu Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego, podczas oczekiwania na przyjęcie w Punkcie Obsługi Klienta. Wypełnione ankiety były wrzucane do skrzynki ustawionej na stole w korytarzu. O wzięcie udziału w badaniach poproszono wyłącznie osoby pracujące za granicą. Dane gromadzono przez okres 1 roku - od marca 2010 roku do marca 2011 roku. Otrzymano w sumie 184 wypełnione kwestionariusze. Ze względu na zastosowaną technikę badawczą – technikę ankiety wdrażaną bez pomocy ankietera, część pytań kwestionariuszowych została przez respondentów pominięta lub wypełniona błędnie. Odpowiedzi te zostały wyłączone z procesu agregowania danych.

6. Charakterystyka badanych

W badaniach wzięło udział 132 (82,5%) mężczyzn oraz 28 (17,5%) kobiet⁹. Wśród respondentów najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 35-39 lat. Stanowiły one blisko 22% ogółu badanych. Najmniejszym udziałem, co nie jest zaskoczeniem, cechowały się osoby starsze. Kategoria wiekowa 55-59 lat była reprezentowana przez niecały 1% respondentów, kategoria 60-64 lata przez 3%, natomiast kategoria 50-54 lata przez 7% badanych. Niewielki, na poziomie 5%, udział zanotowano również w przypadku osób należących do najmłodszej kategorii wiekowej - 19-24 lata.

⁹ 24 osoby nie podały swojej płci (braki odpowiedzi).

Wykres 3. Wiek respondentów (N=164)

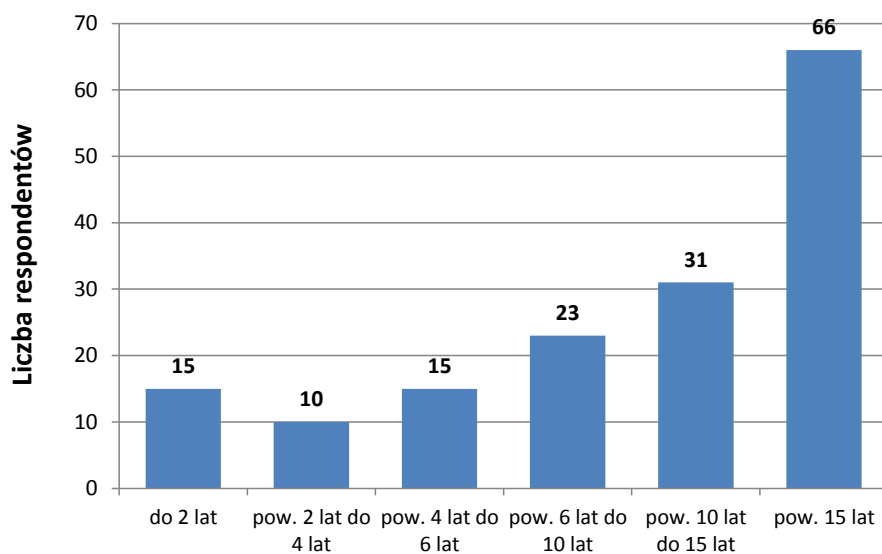

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Przeważająca część badanych to osoby żonate/ zamężne (136 osób – 85%). W próbie badawczej znalazło się 16 osób (9%) żyjących w konkubinacie, 7 osób (4%) rozwiedzionych oraz 1 wdowiec. Najwięcej respondentów, którzy wzięli udział w badaniu, to osoby z długoletnim stażem małżeńskim (powyżej 15 lat – 66 osób – 41% badanych), następnie ze stażem od 10-15 lat (31 badanych – 19%), od 6 do 10 lat (23 osoby – 14%), powyżej 4 lat do 6 lat – 15 osób, powyżej 2 lat do 4 lat – 10 osób, poniżej 2 lat – 15 osób.

W sumie, wśród respondentów znalazły się 32 osoby żyjące w kolejnych związkach (20%), w tym ze stażem w kolejnym związku więcej niż 15- letnim – 8 osób. Na niżej zamieszczonych wykresach przedstawiono staż małżeński/ partnerski respondentów.

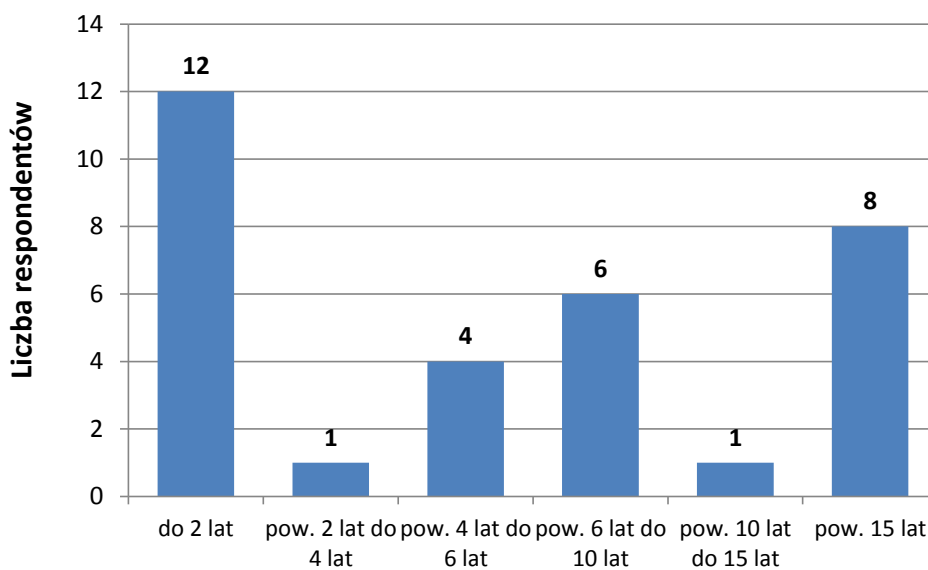
Wykres 4. Staż respondentów w obecnym związku wg lat trwania

Staż respondentów w obecnym związku

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Wykres 5. Staż respondentów w poprzednim związku wg lat trwania

Staż respondentów w poprzednim związku

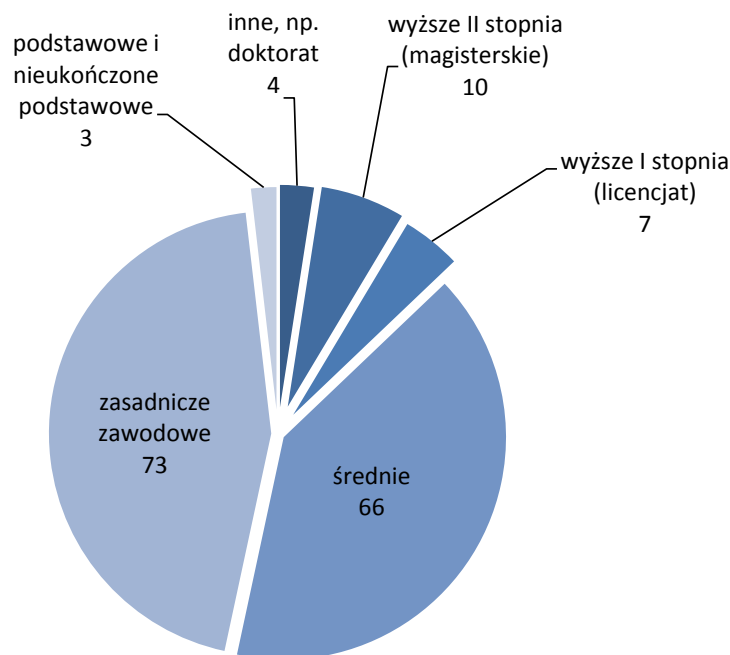
Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Wśród respondentów najwięcej było takich, którzy mieli dwoje dzieci (62 osoby – 40%), następnie jedno dziecko (44 osoby – 29%), troje (35 osób – 23%) oraz czworo i więcej dzieci (13 osób – 8%).

Respondenci wywodzili się głównie z większych miast - powyżej 100 tys. mieszkańców (73 osoby – 46%), następnie z miejscowości o wielkości od 5 tys. do 19 999 mieszkańców (44 osoby – 28%) oraz z miast o liczbie mieszkańców od 50 tys. do 99 999 (25 osób – 16%). Najmniej respondentów pochodziło z obszarów wiejskich - do 5 000 mieszkańców (9 osób – 6%) i z miast o liczbie ludności od 20 tys. do 49 999 mieszkańców (8 osób – 5%).

Wśród respondentów najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim. Niżej zamieszczony wykres przedstawia strukturę wykształcenia respondentów.

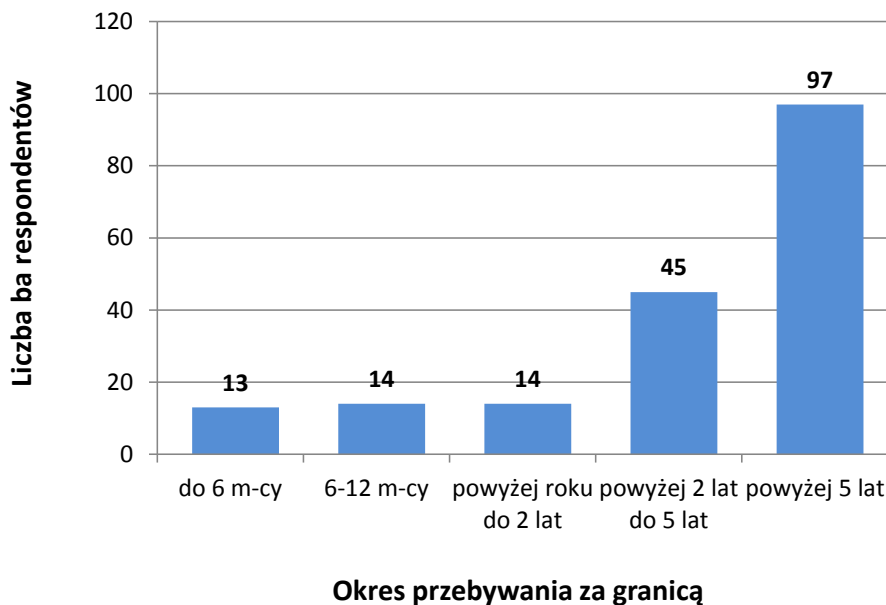
Wykres 6. Wykształcenie respondentów (N=163)

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Wśród badanych dominowały osoby pracujące za granicą ponad 5 lat. Stanowiły one ponad połowę respondentów. Osoby przebywające poza granicami kraju powyżej 2, ale nie więcej niż 5 lat, stanowiły blisko 25%. Pozostałe trzy kategorie charakteryzowały się zbliżonym do siebie udziałem oscylującym wokół 8%. Ich łączny udział wyniósł nieco ponad 22%.

Wykres 7. Jak długo przebywa Pan/Pani za granicą? (N=183)

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

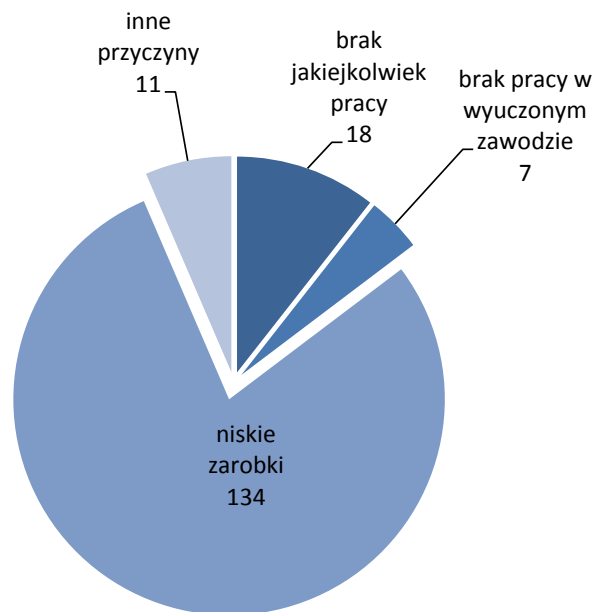
Preferencje dotyczące krajów zatrudnienia respondentów były zróżnicowane. Informację tę wprowadzono do kwestionariusza z pewnym opóźnieniem, jednak przypuszcza się, że zebrane dane odzwierciedlają z większą lub mniejszą dokładnością całą grupę badanych. Najwięcej respondentów przebywało i pracowało w Niemczech (44 osoby – 42%), Norwegii (12 osób – 11%), Austrii (11 osób – 10%), Holandii (10 osób – 10%), Wielkiej Brytanii (5 osób – 5%), po 4 osoby (4%) we Włoszech i Czechach oraz 11 osób (10%) w pozostałych krajach.

Połowa badanych respondentów (80 osób) przyznała, że praca zarobkowa, jaką wykonują za granicą jest zgodna z ich kwalifikacjami zawodowymi, 32% (51 osób) przyznało, że wykonywana praca jest ich poniżej posiadanych kwalifikacji, zaś 19% (30 osób), że powyżej.

7. Wyniki badania

Przeważającym motywem, który zdecydował o wyjeździe do pracy zarobkowej za granicę były niskie zarobki uzyskiwane w kraju, następnie brak jakiejkolwiek pracy, brak pracy w wyuczonym zawodzie oraz inne przyczyny (konieczność zakupu samochodu, spłaty długów, niepełnosprawność, trudności w utrzymaniu wielodzietnej rodziny, zdobycie środków na budowę domu, chęć poznania innych kultur i inne).

Wykres 8. Jakie były Pana/i najważniejsze motywy wyjazdu do pracy za granicę? (N=170)

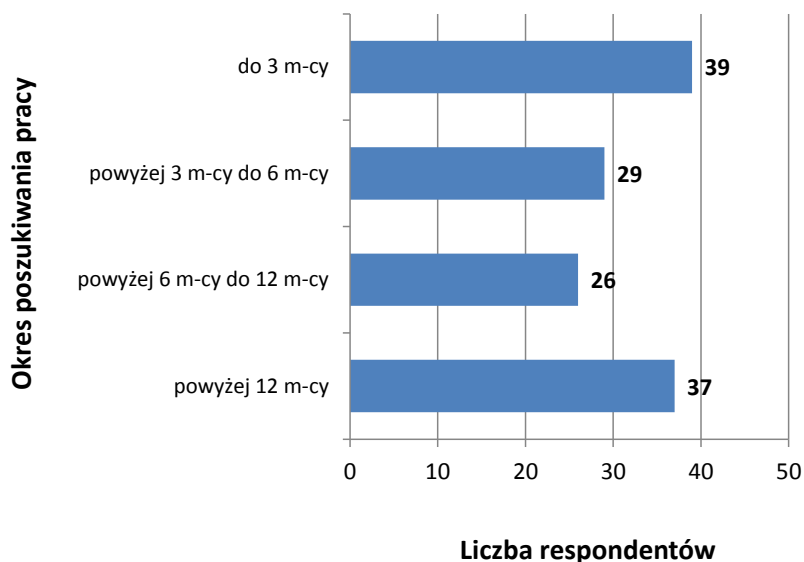

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Decyzje o wyjeździe do pracy za granicę respondenci najczęściej podejmowali ze współmałżonkiem/partnerem – 112 (61%), 65 osób postanowiło o tym samodzielnie (35%), a 7 (4%) inaczej.

Większość respondentów przed podjęciem decyzji o wyjeździe poszukiwała zatrudnienia w kraju (136 osób – 76%). Na temat czasu poszukiwania pracy przez respondentów uzyskano zróżnicowane dane – blisko 30% badanych poświęciło temu nie więcej niż 3 miesiące, niemal tyle samo osób szukało pracy dłużej niż rok.

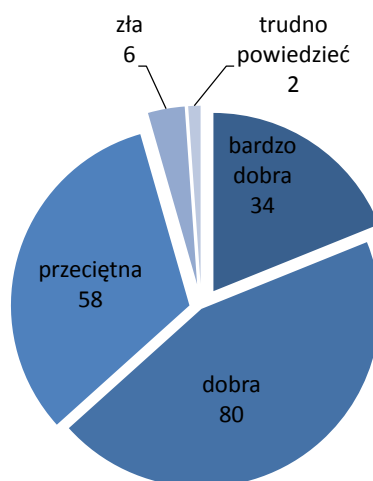
Wykres 9. Jak długo szukał Pan/Pani pracy w Polsce przed wyjazdem za granicę? (N=131)

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

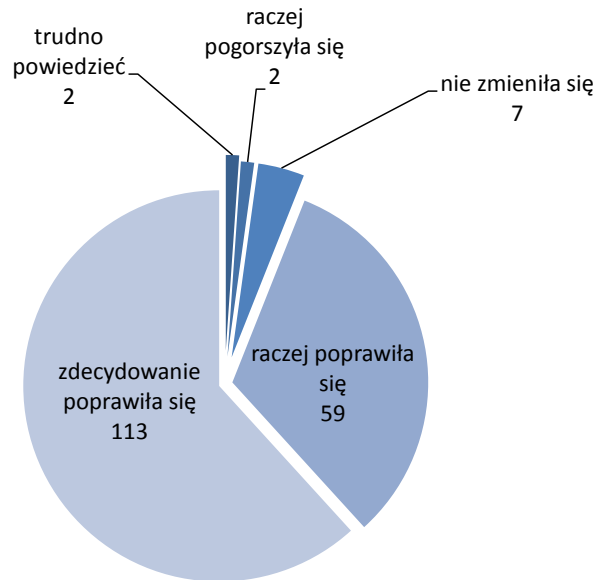
Kolejnym zagadnieniem poruszonym w badaniach była ocena sytuacji materialnej rodzin. Spośród badanych 45% (80 osób) stwierdziło, że sytuacja ta jest dobra, a prawie 1/5, że bardzo dobra. Niemal co trzeci ankietowany określił ją jako przeciętną. Ponad 60% uczestników ankiety przyznało, że sytuacja materialna ich rodzin zdecydowanie się poprawiła po wyjeździe do pracy za granicę, a ok. 1/3, że raczej się poprawiła.

Wykres 10. Jak ocenia Pan/Pani aktualną sytuację materialną swojej rodziny? (N=180)

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Wykres 11. W jaki sposób zmieniła się sytuacja materialna Pana/Pani rodziny po podjęciu pracy za granicą? (N=183)

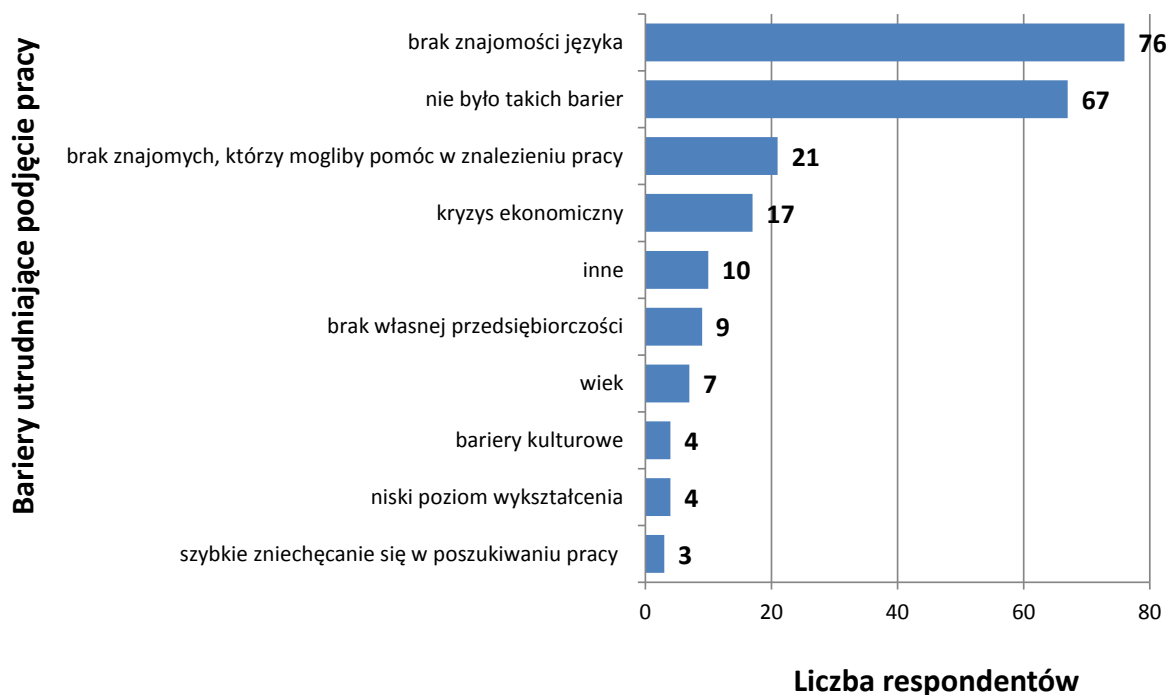
Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

Ponad połowa respondentów (98 osób) sądzi, że z perspektywy czasu decyzja o wyjeździe za granicę była zdecydowanie słuszną, raczej tak uważa 32% (59 osób). Odmienne zdania jest 11 osób (raczej nie 9 – 5% oraz zdecydowanie nie – 1 osoba - 2%). 15 osób (8%) miało trudności z odpowiedzią na to pytanie.

Wśród badanych, ponad połowa (95 osób) nie ma sprecyzowanych planów co do długości pobytu za granicą. Na stałe poza granicami kraju zamierza zostać 23% badanych (41 osób), powyżej 1 roku – 17% (31 osób), powyżej pół roku do roku – 3% (5 osób) a od 3 do 6 miesięcy – 5% (9 osób).

Spośród różnego rodzaju barier, utrudniających podjęcie jakiegokolwiek pracy za granicą, z jakimi mogli się spotkać mieszkańcy województwa śląskiego - 67 osób (31%) nie wymieniło żadnych. Ok. 1/3 badanych (76 osób) wskazało na brak znajomości języka. Szczegółowe dane przedstawia poniższy wykres.

Wykres 12. Co dla Pana/ Pani stanowiło największą barierę utrudniającą podjęcie jakiegokolwiek pracy za granicą? (N=218)

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011. Respondenci mogli wybrać więcej niż 1 odpowiedź.

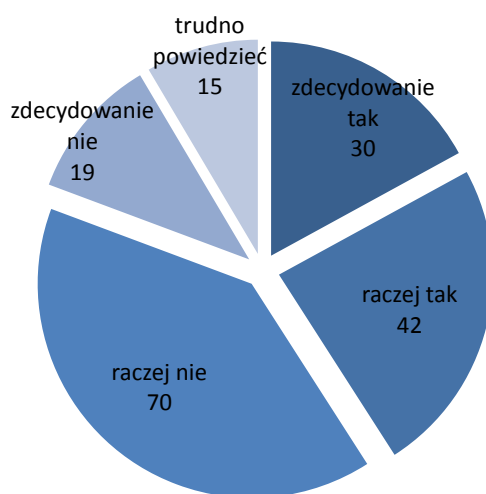
Kolejną kwestią, o którą zapytano respondentów był ich stosunek do własnego kraju. Badanym przedstawiono listę 4 stwierdzeń, które odzwierciedlają stosunek do Polski. Spośród 172 badanych, którzy odpowiedzieli na to pytanie uzyskano następujące wyniki:

- „Jestem przywiązany do kraju i pragnę do niego wrócić, jak tylko to będzie możliwe” – 52 osoby (30%);
- „Jestem przywiązany do kraju, ale nie mam tu żadnych perspektyw” – 85 osób (49%);
- „Kraj pochodzenia niczego mi nie dał i nic od niego nie oczekuję” – 26 osób (15%);
- „Straciłem uczuciowy kontakt z Polską, czuję się związany z nowym miejscem zamieszkania” – 9 osób (5%).

Podobnie jak we wcześniejszych badaniach, respondentów zapytano o wpływ migracji zarobkowych na ich życie rodzinne. Na podstawie udzielonych odpowiedzi można stwierdzić, że zdaniem ponad połowy badanych miał on charakter pozytywny. Według blisko 41% badanych, migracja zarobkowa wywarła zdecydowanie niekorzystny lub raczej niekorzystny

wpływ na kontakt z rodziną. Niewielki odsetek uczestników ankiety (ok. 8,5%) nie potrafił dokonać oceny w tej kwestii.

Wykres 13. Czy w Pana/Pani ocenie praca poza krajem niekorzystnie wpłynęła na kontakt z rodziną w kraju? (N=176)

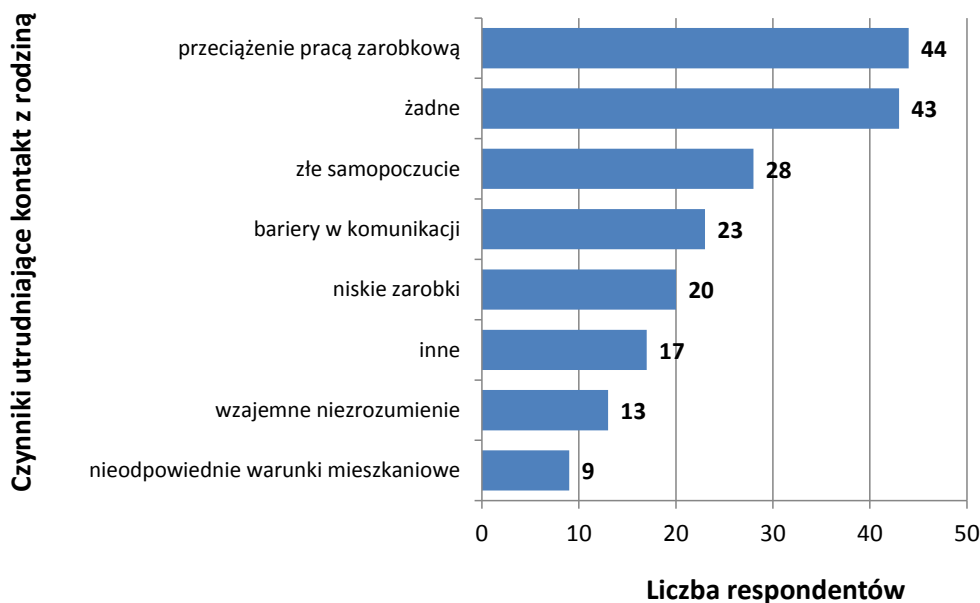
Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

1/5 badanych nie wskazała żadnych czynników, które utrudniają im kontakt z rodziną w kraju. Pozostałe osoby do takich czynników zaliczyły:

- przeciążenie pracą zarobkową,
- złe samopoczucie (zmęczenie, stres, pośpiech),
- bariery w komunikacji,
- niskie zarobki,
- wzajemne niezrozumienie,
- trudne warunki mieszkaniowe i inne (duża odległość kraju migracji, rzadkie wizyty w domu, mało dni urlopu itp.).

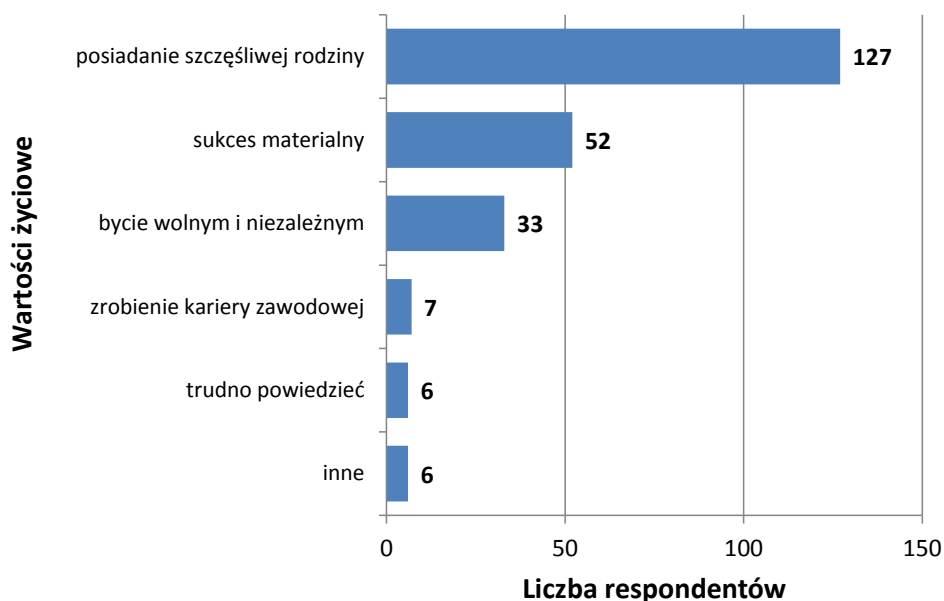
Dla większości badanych (60%) najważniejszą wartością w życiu jest posiadanie szczęśliwej rodziny, natomiast dla ¼ sukces materialny. Co siódma osoba wskazała jako priorytet bycie wolnym i niezależnym, a tylko 3% karierę zawodową.

Wykres 14. Jakie czynniki utrudniają Pana/Pani kontakt z rodziną w kraju? (N=198)

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011. Respondenci mogli wybrać więcej niż 1 odpowiedź.

Wykres 15. Jakie wartości życiowe są dla Pana/Pani najważniejsze? (N=231)

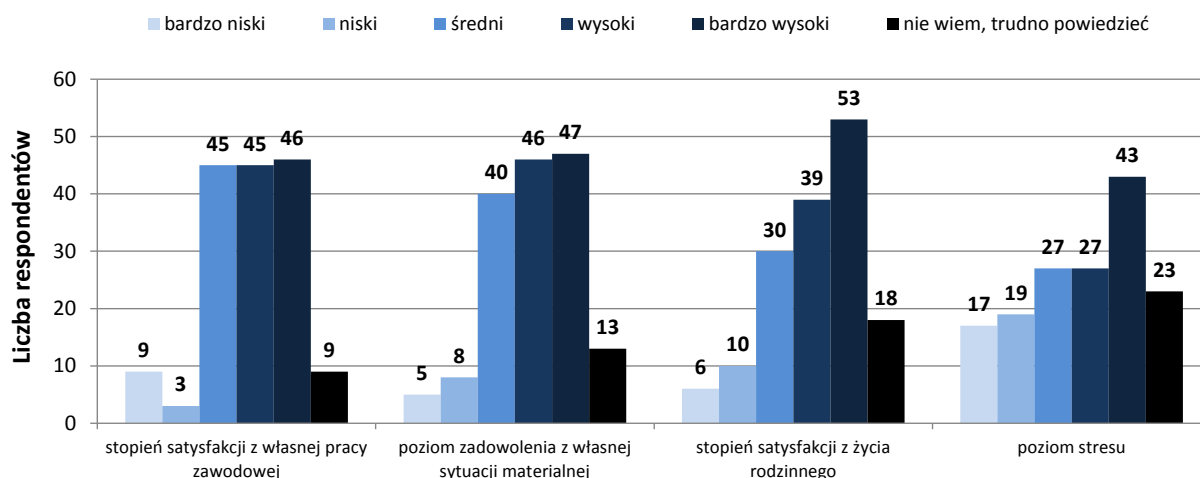
Źródło: Badanie własne OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011. Respondenci mogli wybrać więcej niż 1 odpowiedź.

Wśród kwestii poruszonych w badaniu znalazły się także te związane z odczuwaniem satysfakcji z życia rodzinnego, pracy zawodowej, zadowolenia z własnej sytuacji materialnej oraz dotyczące poziomu stresu życiowego.

Wyniki badania wskazują, że respondenci w dużej mierze są zadowoleni z życia rodzinnego, sytuacji materialnej oraz wykonywania pracy zawodowej. Jeśli chodzi o pierwszy z wymienionych obszarów, bardzo wysoki i wysoki poziom satysfakcji wskazało blisko 60% ankietowanych, przeciętny 19%, natomiast niski i bardzo niski nieco ponad 10%, przy czym niezdecydowanych było 12% respondentów. Podobnie sytuacja przedstawiała się w zakresie poziomu zadowolenia z własnej sytuacji materialnej. Zadowolonych w tym przypadku było ponad 58% osób, natomiast niezadowolonych i niezdecydowanych po 8%. Przeciętny poziom zadowolenia z własnej sytuacji materialnej wskazał co czwarty ankietowany. Zbliżona do poprzednich była również struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące stopnia satysfakcji z pracy zawodowej. Bardzo wysoki i wysoki stopień wskazało 58% ankietowanych, przeciętny niecałe 29%, a niski i bardzo niski łącznie 8%. Niezdecydowanych było w tym przypadku mniej osób – niecałe 6%.

Co ciekawe zadowoleniu w trzech powyższych obszarach towarzyszył wysoki poziom stresu życiowego - oceny wysokie i bardzo wysokie wskazało prawie 45% badanych, średnie nieco ponad 17%, natomiast niskie i bardzo niskie 23%.

Wykres 16. W jak sposób określiłby Pan/Pani: stopień satysfakcji z własnej pracy zawodowej, poziom zadowolenia z własnej sytuacji materialnej, stopień satysfakcji z życia rodzinnego oraz poziom stresu?

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011. Stopień satysfakcji z własnej pracy zawodowej N=157, poziom zadowolenia z własnej sytuacji materialnej N=159, stopień satysfakcji z życia rodzinnego N=156 oraz poziom stresu N=156.

W ramach badania respondentów zapytano również o ich stosunek do spraw wiary. Za osoby wierzące uznało się $\frac{3}{4}$ badanych (124 osoby), obojętne religijnie - 26 osób (16%), głęboko wierzące - 11 osób (7%). Do przeciwników religii zaliczyły się cztery osoby (2%), zaś jedna zadeklarowała się jako niewierząca (1%).

Tabela 4. Jaki jest stosunek Pana/Pani do praktyk religijnych? (N=157)

Kategorie odpowiedzi	N	%
Uczestniczę w nabożeństwach w każdą lub prawie każdą niedzielę i święta, zarówno jak jestem w kraju i jak i za granicą	47	30
Uczestniczę w nabożeństwach w każdą lub prawie każdą niedzielę i święta, ale tylko jak jestem w kraju	17	11
Uczestniczę w nabożeństwach w niedzielę i święta czasami , zarówno jak jestem w kraju jak i za granicą	25	16
Uczestniczę w nabożeństwach w niedzielę i święta czasami , ale tylko, gdy jestem w kraju	44	28
W ogóle praktykuję	24	15
RAZEM	157	100

Źródło: Badanie OIS „Migracje zarobkowe mieszkańców województwa śląskiego”, Katowice 2010-2011.

8. Podsumowanie

Badani respondenci to zazwyczaj mężczyźni w wieku 25-49 lat, z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim, mieszkający w miastach liczących powyżej 100 tys. mieszkańców, żyjący w związkach małżeńskich/partnerskich, posiadający dwoje lub jedno dziecko. W większości są to osoby wierzące i praktykujące z różną częstotliwością. Wśród badanych dominowały osoby pracujące za granicą ponad 5 lat. Najczęstszym motywem wyjazdu do pracy za granicę było uzyskiwanie niskich dochodów z pracy w kraju. Decyzję o wyjeździe do pracy zarobkowej respondenci najczęściej podejmowali ze współmałżonkami/partnerami. Większość badanych przed podjęciem decyzji o wyjeździe poszukiwała pracy w kraju. Czas poszukiwania pracy był jednak bardzo zróżnicowany - od mniej niż trzech miesięcy do nawet ponad roku. Najczęściej praca zarobkowa, jaką wykonują za granicą jest zgodna z ich kwalifikacjami zawodowymi. Największą barierą utrudniającą podjęcie jakiegokolwiek pracy poza granicami kraju była nieznamość języka. Respondenci w dużej mierze są zadowoleni z życia rodzinnego, sytuacji materialnej oraz

wykonywania pracy zawodowej, jednak zadowoleniu w trzech powyższych obszarach towarzyszy wysoki poziom stresu życiowego. Najważniejszą wartością w życiu badanych jest posiadanie szczęśliwej rodziny, jednak według blisko 41% osób objętych ankietą migracja zarobkowa wywarła zdecydowanie niekorzystny lub raczej niekorzystny wpływ na kontakt z rodziną. Jako przyczyny pogorszenia kontaktu najczęściej wskazywano przeciążenie pracą zarobkową, złe samopoczucie, wzajemne niezrozumienie, bariery w komunikacji, trudne warunki mieszkaniowe, niskie zarobki. Wyniki badania pozwalają przypuszczać, iż respondenci są przywiązani do kraju pochodzenia, jednak nie widzą w nim zbyt wielkich perspektyw na godne życie. Z perspektywy czasu badani pozytywnie oceniają słuszność podjęcia decyzji o migracji. Nie mają przy tym z reguły sprecyzowanych planów co do długości dalszego pobytu za granicą.

Opracowanie wstępu do raportu: A. Czechowska

Opracowanie raportu: D. Błasiak, kierownik Działu Analiz i Programowania

Redakcja tekstu: K. Ciupek

grudzień 2011 r.